

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
HAZİRAN 2021 - SAYI 154

YAYINCI
ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Editörü VEYSEL SEKMEN
Editörler R. KEMAL SUBAŞI
EMRE BOYACI
Dijital İçerik Editörü TUNAHAN KANICI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim İSMAIL GÜR - KEMAL AYDIN
MURAT SAFRAN
Web AURORA BİLİŞİM
Hukuk Müşaviri Av. ALİ ÇAVUŞOĞLU

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicallibrary.org

YÖNETİM YERİ

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Sertifika No 46592

REKLAM

HÜSEYİN GÜNEY
huseyin.guney@camlicabasim.com

BASKI

Çamlıca Basım Yayın

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli
ISSN 1308-5379

DOĞU AVRUPA BAYİİ

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel. +49 221 690 58 90
abone@camlicakitap.de

BATI AVRUPA BAYİİ

Çamlıca Kitap B.V. Bemmelseweg 67 6662 PE Elst-GLD
Holland info@camlicakitap.nl / www.camlicakitap.nl

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergiye gönderilen yazılar, yayımlansın yahut yayımlanmasın iade edilmez. Dergimiz yazılar üzerinde gerekli müdahaleyi yapma hakkına sahiptir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Dergide yayınlanan yazı ve reklamların her türlü sorumluluğu yazarlarına ve sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
abonemerkizi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLICA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 38

yedikita.com.tr editor@yedikitakita.com.tr

f / yedikitadergisi

Yedikitadan...

i

ngilizler 1580'lerin sonunda Kuzey Amerika'yı kolonileştirmek için harekete geçerler. Ama geç kalmışlardır. Zira 100 yıl önce İspanyollar, kıtada zenginliklerin bol olduğu kesimleri çoktan işgal etmişlerdir. Buna rağmen İngilizler vazgeçmezler ve 1607'de Jamestown yerleşimini kurarlar. Bu kolonicilerin, yerli Kızılderililere karşı uygulayacakları

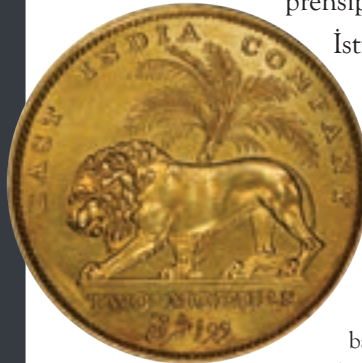
işgal modeli ise birasırdır İspanyolların Güney Amerika'da uyguladıklarına çok yakındır: Şefi ele geçirmek ve onu kullanarak yerlileri, yiyecek ve zenginlik sağlamaya zorlamak!

Aynı yıllarda kurulan Doğu Hindistan Kumpanyası (Şirketi) ise İngiliz sömürgeciliğinin Asya temsilcisi olarak kısa süre içerisinde, Hindistan'dan gelen kıymetli mallar üzerinde tekel olmayı başarır. 1750'lerde kumpanya, artık ihracatla uğraşmak yerine, doğrudan yerel zenginliklerin tamamına sahip olmak şeklinde bir strateji belirler kendine.

Doğu Hindistan Kumpanyası, Babürlü devlet adamlarının basiretsizlikleri sebebiyle, kısa süre içerisinde askerî bir güç hâline geldi ve çok önemli imtiyazlar elde etti. Vaktiyle şirket, yerli halkın ürettiği kıymetli kumaşların Avrupa'ya ihraç kapısıydı. Fakat Hintliler artık enfes kumaşlar üretmek yerine İngiltere'den satın alır oldular ve Çin'e satılmak üzere, şirket için afyon yetiştirir hâle geldiler. Hikâyenin tamamı, bu sayımızın dosya konusu oldu.

"Kolonilerimizdeki temel ihraç mallarının üretimi, güneşten uzaklıkları nisbetinde değer kaybediyor. O yüzden kuzey enlemlerinde koloni kurmaktan kaçınmalıyız." diyen İngiliz yazar ve ziraatçi Arthur Young (ö.1820), İngiliz koloniciliğinin temel prensiplerinden birini ortaya koymuş görünüyor. Dünyanın pek çok yerinde, bugün dahi izdüşümlerini görebileceğimiz prensipler...

İstifadeli okumalar dileriz.

Düzeltilme: 153. sayımızda (Mayıs 2021) yayımladığımız "Serez Kütüphanesi'nin İstanbul'a Taşınma Serüveni" başlıklı makalemizin bitiş cümlesi; "Serez Kütüphanesi'nin, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki son durağı birtakım soru işaretleri barındırsa da ecdad yadigarı toprakların bakiyesi, en azından şimdi huzur içinde..." şeklinde olacaktır. Düzeltir, özür dileriz.

içinde

HAZİRAN 2027
sayı

154

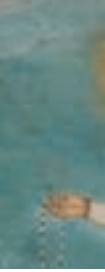

28-45

BİR ŞİRKETTEN FAZLASI

DOĞU HİNDİSTAN KUMPANYASI

EMRE BOYACI

ekiler

6

AYIN GÜNÜ

YUNUS EMRE BOZOK

8

RESİMLİ TARİH

AHMET APAYDIN

10

MALUM OLA Kİ

MEHMED ŞEVKİ

12

YAZIHANE

**İNGİLİZ
HİNDİSTAN'INDAN
NOTLAR**

14

**BOĞAZ'IN İHTİŞAMLİ SÜSÜ
SALTANAT KAYIKLARI**

YAŞİN ODABAŞI

20

İFO

**KİTAPLARA GİYDİRİLEN
KAFTAN
CİLT SANATI**

KAYIHAN ÇAĞLAR

22

**MEKKE-İ
MÜKERREME'Yİ
KUDÜS İLE TAKAS
KİMİN PLANIYDI?**

ABBAS HAMDANİ

46

TARİH AMBARI

MUSTAFA DEDELER

48

**TARİH VE MANEVİYAT
DOLU**

KASTAMONU

TUNAHAN KANICI

58

İSİMDEN

MÜSEMAYA

MEHMED BAĞ

60

**UÇAN KUŞA
TAŞ ATILMAZ
TARİHİMİZDEKİ İLK UÇUŞ
TEŞEBBÜSLERİ**

AHMET SARBAY

67

BERCESTE

68

**TARİHTEKİLER
HEM TATLI HEM EKŞİ
YAZIN MÜJDECİSİ
ERİK**

EMRE BOYACI

72

**TESTGÂH
SEYYAHLAR VE
SEYAHATNAMELERİ**

AHMET SARBAY

74

BULMACA

SELMAN ASLAN

75

**CİHAN TAHTINDA
FATİH SULTAN
MEHMED**

AHMED PAK

ayın günü

ayın günü

26 Haziran

1819

1790

BİSİKLET TASARIMININ İLK PATENTİ ALINDI

Bisikletin icat edildiği tarih hakkında farklı görüşler olsa da günümüzdeki bisiklet tasarımına yakın ilk örnek, Fransız Comte de Sivrac tarafından üretilen ve “celeripede” olarak isimlendirilen iki tekerlekli araçtı. Sert ahşaptan yapılan bu araçta pedal, gidon (direksiyon) ve sele bulunmuyordu. Bisiklet, ayakların hareket ettirilmesiyle ilerletilebiliyordu ve yönü, vücudun sağa sola eğilmesiyle değiştirilebiliyordu.

1817

Alman Baron Karl von Drais de Sauerbrun, icat ettiği bir taşıyla 14 km yol aldı. Aracına, laufmaschine (koşu makinesi) ismini verdi. Çünkü tahtadan yapılmış aracın sabit bir gidonu vardı, fakat hareketi sağlamak için pedalları yoktu. Binici, ayakları ile yerden güç alıyor, bir denge tahtası, binicinin kollarını destekliyordu.

26 HAZİRAN 1819

Karl von Drais, yaklaşık 22 kg ağırlığındaki bu icadını Paris'te sergiledi. Ardından patentini aldı ve böylece bisiklet tasarımı ilk kez tescillenmiş oldu. Zamanla "laufmaschine" yerine "draisienne" ismi daha meşhur oldu. "Draisienne" günümüzde birçok dilde tren rayları üzerinde, kas gücüyle hareket eden aletler için kullanılır.

1839

İskoç Kirkpatrick MacMillan, bisikletin göbeğine demir çubuklarla pedalları ekledi. Kullanıcı, krank miliyle ön tekerleğe bağlanan pedalları ayağıyla öne ve arkaya sallayarak arka tekerleği hareket ettirebiliyor, böylece bu bisikletle öncelilere göre daha hızlı yol alınabiliyordu.

1860

Fransız Pierre Michaux, oğlu ile birlikte geliştirdikleri ve "velocipede" olarak adlandırılan (Türkçeye velespit olarak geçmiştir) bisiklette, pedalları ön tekerleğe sabitledi. Böylece kullanıcılar hızlı bir şekilde pedalları çevirebiliyordu.

1868

Traffault adında bir başka Fransız, tekerlekleri, kauçuktan yapılmış lastik ile kapladı ve böylece yoldaki çukur ve tümseklerin neden olduğu sarsıntının verdiği rahatsızlık, biraz olsun azaltılabildi.

1885

Günümüzde kullanılan, eşit büyüklükte tekerleklere ve zincire sahip, gidonlu ve seleli bisiklet ise İngiliz John Kemp Starley tarafından icat edildi. Bu bisiklet, öncelilere göre daha rahat ve daha hızlıydı. 1880'lerin sonunda vites sistemlerinin geliştirilmesi ve tekerleklerin havayla şişirilen lastiklerden üretilmeye başlanmasıyla birlikte, bisikletler çok daha konforlu hâle geldi.

HAZİRAN'DA BAŞKA NE OLDU?

27 HAZİRAN 628

Hayber Kalesi fethedildi.

20 HAZİRAN 1481

Sultan İkinci Bayezid, Cem Sultan'ı Yenişehir Ovası'nda mağlup etti.

9 HAZİRAN 1617

Sultanahmet Camii, ibadete açıldı.

4 HAZİRAN 1940

Almanlar, Paris'i işgal etti.

resimli
tarih

Sebilküttâb, Mısır'a has bir mimarî yapıdır. Kahire'de pek çok örneğine rastlanan sebilküttâbların belki de en güzeli, 1744 yılında Abdurrahman Kethüdâ tarafından inşa ettirilenidir.

Abdurrahman
Kethüdâ Sebilküttâbı

ALTI SEBİL ÜSTÜ MEKTEP

Abdurrahman Kethüdâ, 1739-1765 yıllarında Kahire'de yaşamış ve önemli vazifeler üstlenmiş bir Osmanlı devlet adamıdır. Onun zamanında Mısır ve özellikle Kahire, refah dönemlerinden birini yaşar. Abdurrahman Kethüdâ, Kahire'yi baştan aşağı imar eden sıra dışı bir yeniçeridir aynı zamanda. Bu sebilküttâb da onun eserlerinden biri.

Burası iki katlı ve oldukça süslü bir yapı. Alt katı bir sebil. Eskiden Mısır'ın sıcak yaz günlerinde, pencerelerinden uzatılan sularla Kahirelileri serinletiyordu. Üst katı ise küttâb kısmı. Yani sıbyan mektebi. Burada belli yaş aralığındaki çocuklar Kur'ân-ı Kerim'i, okuma yazmayı ve basit hesaplamaları öğreniyordu.

Yapının alt katı, yani sebil bölümü, günümüzde çeşitli turistik eşyaların satıldığı bir dükkân olarak kullanılıyor ve gezilebiliyor. İçerideki çiniler, hususiyetle de Kâbe-i Muazzama'yı tasvir eden çini pano ile kıymetli ellerden çıktığı âşikâr olan ahşap süsleme tavan görülmeye değer.

^ Tarihi yapının günümüzde hediyelik eşya dükkânı olarak kullanılan sebil bölümünü süsleyen Kabe-i Muazzama'yı tasvir eden çini pano

İNGİLİZ HİNDİSTAN'INDAN NOTLAR

Süleyman Şükrü-1905

Yazhane

Hintlilerin, hakikatleri görmesini sağlayacak ne kadar şey varsa hepsini hürriyet perdesi ardına gizlemek ve bu hâlin devamı için ciddi gayret sarf etmek, İngilizlerin burada takip ettikleri planın esasıdır.

Hakir Görülenlerin Ülkesi

Bir Hintli ne kadar soylu ve ne derece zengin olursa olsun, milyon verse, Avrupalıların buldukları localara girmeye, mevki trenine binmek için bilet almaya bile nail olamaz. Avrupalıların müstemlekelerine (sömürgelerine) atfettikleri nazar, paradan başka bir şey üzerine değildir. Halk perişan olmuş, ezilmiş, sefil kalmış, telef olmuş, umurlarında bile değildir. Bu insanları zulüm ve sefaletin tesiri ile sersemletip mecalsiz bırakmak, onların zaten tatbik ettikleri resmî plan, arzuladıkları, bekledikleri bir şeydir.

Koca Hind, başka mahallerin mahsulüne, üretimine, ticaretine muhtaç olmayan âlem içinde bir âlem ise de ahalinin doyduğunu istemeyip, onda bir yerine üçte iki alan İngiliz hükümetinin halkı ziraattan nefret ettirmesi, işi bozuyor. İngilizlerin 114 senedir Londra'ya çekmekte oldukları altın paralara pek az tesadüf olunur. Bu hükümetin Hindistan'ı tehdit eden en kuvvetli silahı, tedavülde olan hadsiz hesapsız kâğıt paraların karşılığı demek olan altınların kâmilin Londra'ya götürülmüş olmasıdır. Ahalide en ufak bir itiraz hâli görülecek olsa söylenen ilk söz; İngiltere'nin Hindistan'da uğrayacağı zararda Hintliler de bütün servetlerini kaybeder şeklindedir. İkinci olarak da; ellerindeki kâğıt paraların sadece Hint arazisinde geçerli olduğu, dolayısıyla İngiliz

*Isparta-Eğirdirli Karçınzade
Süleyman Şükrü de seyyahı
meşhuremiz Evliya Çelebi
gibi bir rüya ile seyahatlerine
başlar. Balkanlar'dan Orta
Doğu'ya, Marsilya'dan Mağrib'e,
Hindistan'dan Çin Seddi'ne
kadar uzanır bu seyahat.
Kaleme aldığı seyahatname, çok
bilinmese de önemli bilgiler verir.
Mukayese, mütalaa ve müşahede
dolü Hindistan günlerinden
anekdotlar...*

bulunamaz. Katiyen yasaktır.

hükümetinin buradaki varlığıyla kaim olduğu söylenir. Bu hitaba karşı ahali, sükûta mecbur kalır. İngilizler, hemcinslerinin açtığı su şirketine para kazandırmak için 300 kadar kadim su kuyusunu ahaliye zorla kapattırmışlardır. Şu anda hiçbir hanede kuyu

Başımıza Ne Geldiyse Gaflettendir!

Eşraftan Hacı Mehmed Dâdâ'nın ziyaretine gittigimizde, Hinduların ileri gelenlerinden birkaçı da yanındaydı. Sohbet esnasında söz, Hindular ile Müslümanlar arasında yaşanan üzücü hadiselerle geldi. Cigerleri hâlâ yanan Hindular, herkesten evvel şu şekilde cevap verdiler: "Başımıza gelen belaların menşei, cehalet ve gaflettir. İngilizlerin arka çıkmasına güvenmişiz.

'Şehrinizdeki on iki hanelik Müslümanlardan korkuyor musunuz? Mahallenizde cami bulunması size ayıp değil mi?' sözleriyle bize taraftarlık gösterdiklerinden, cahillerin önü alınmadı ve mescidin yıktırılması için Kalküta'ya gizli bir mazbata gönderildi. Aradan birkaç sene geçtikten sonra, mescidin tamir izni için hükümete müracaat eden Müslümanlara da, 'Putperestlerin şikâyetleri vardır...' denilerek bırakın tamiri, mescidi tamamen kapattılar. Böylece iki taraf arasında şiddetli bir huzursuzluk baş gösterdi. Derken çıkan mücadelelerde Müslümanlar birlik olunca da bu sefer İngilizler, zoru görüp bizi ayaklar altına verdiler. Mefsedet (fesatlık), İngiliz kavminin cihana karşı kullandığı silah, güvendiği kuvvet, muhtelif kavimleri yekdiğerine düşürmektir."

İngilizlerin Kalküta umumi valisi, Lord Kurzon isminde, Osmanlı düşmanı ve son derece müfsid bir adamdır. Âdeta bir mefsedet merkezi hâline getirdiği Kalküta'dan, Yemen ve Kuveyt taraflarında isyanlar organize edip, durumu İngiltere'nin menfaatine göre neticelendirmek hülyasını, İngiliz parlamentosuna taahhüt etmiştir. Bu sebeple gece gündüz çalışır.

Menfaat Uğruna...

İngilizlerin desteklerine, soğuk iltifatlarına, sebatsız sözlerine, verdikleri verecekleri altmış paraya kapılarak onlara hizmet edenlerden biri olan Mevlevî Hidayetullah (!) Bombay'da bulunduğum sırada bana şöyle bir teklifte bulundu: "Hakkınızdaki her şeyi, Lord biliyor. Mademki size devletinizden bir hayır yoktur, gelin beraber İngiliz tarafını tutalım. Hayli servet elimize geçer. İngilizlerin başlıca işi, Yemen diyarında karışıklıklar çıkartmak ve bu hâli devamlı kılmak için gerekli ortamı hazırlamaktır. Senin 25 senelik tecrüben ve şerefın var. Bu işin tam ehlisin. Her sözünü Yemenlilere dinletirsin. Eğer İngilizlerin emriyle Aden'den gerekli para, silah ve talimatı alarak Yemen'e gider ve asilere katılmaya, onları organize etmeye söz verirsen her ikimize de yok yok!" Bu sözler üzerine gök, başıma yıkıldı zannettim. Zahiren ulema kılıklı bu adam, benden aldığı şiddetli red cevabı üzerine mosmor kesildi. Sonradan öğrendim ki kabul ettiremeyeceği bir teklif yapmak ve kendini ele vermek sebepleriyle İngiliz casusluğundan atılmış!

Gafiller...

Dekken Haydarâbâd emiri, dinî hassasiyeti olmadığı gibi türlü türlü cahiliye âdetlerine meftundur. Hindistan'da mevcut emirlerin en mühimi budur. İngilizler tarafından gelen resmî yazışmalarda; "Asaf-câh, Muzafferu'l-memalik,

Yaklaşık beş yıl boyunca (1902-1907)
seyahat eden Süleyman Şükrü, 16 Ağustos
1904 tarihinde Hindistan'a gelmiş,
burada 17 ay kalmıştır...

Nizamüddeve, Nevvab Mîrser Mahbub Ali Han Bahadır Feth Ceng!" laklakıyatı, elkab olarak yazılmaktadır!

Benim Haydarâbâd'a gelişimden birkaç sene evvel, İngiliz konsolos gelip emirin gözüne girmek, daha doğrusu boynuna zincir takmak için envai çeşit tevazularda bulunur:

"Celâlet-meâb! Britanya hükümeti, zat-ı şahanenizden çok memnun ve sizlere müteşekkirdir. Hükümdarım müttelikiniz ve siyaseten muhafızınız olduğu için askerimiz ve tebaamız, kölenizdir. Şu samimi muhabbeti arz etmek bana nasip olduğu için çok bahtiyarım. Birinci düşmanımız olan Meysur İslâm Hükümeti'ni yardımınız sayesinde ortadan kaldırdık. Zat-ı devletlerinizden son defa olmak üzere küçük bir istirhamımız daha var..."

İblisâne sarf edilen şu sözler ile cihangirler derecesine çıkartılan emir daha bir gururlanıp: "İngiltere hükümetinin istirhamları, tarafımızdan hiçbir zaman reddolunmamıştır. Her ne ise söyleyiniz." der.

Türlü göz boyayıcı sözlerden sonra konsolos: "Bizim için çok mühim ama sizin için çok da ehemmiyeti olmayacak bir ricada bulunacağız. Birar arazisi, bütün Hindistan'ın muhafazası için asker sevkiyatı noktazarından bizim için elzem bir yerdir. Hükümetimin askerî cihetten bu eksikliğini de sayenizde gidermiş olacağız. Sizler için ehemmiyetsiz ve küçük bir mekân olan Birar'ı bize tahsis ederseniz, beher sene iki buçuk milyon rupi haraç ödeyeceğiz..." şeklinde nice kurt masalları okur.

Sadece nâ-ehillerin nefsinin okşayan şu güya mütevazı ifadeler, emirin hoşuna gider. "İngiliz gibi bir hükümet bana iki buçuk milyon rupi haraçgüzar olacak, ne saadet! Civar emirler de şu hâlimi görüp çatlasınlar..." diyerek koca Birar vilayetini İngilizlere bağışlar. Bu vilayetin iki buçuk milyon nüfusu olduğu gibi senelik geliri de yirmi milyon rupidir!

Yirmi milyonluk geliri olan bir yeri iki buçuk milyona terk eden şu gafil ve nefsinin mağrur emirden, mülk ve millet ve âlem-i İslâm için ne hizmet beklenir? ■■

Kitaplara Giydirilen Kaftan

Asırları devirmiş, tarihe şahitlik etmiş kültür hazinelerinden biri, el yazması kitaplardır şüphesiz. Bu kıymetli eserlerin nesilden nesile aktarılacak gelmesinde, ciltlemenin rolü büyüktür.

cilt söndür

Yazma ve basma eserlerin yapraklarının yıpranmaması ve dağılmaması için yapılan koruyucu sert kapağa cilt, bu işi yapanlara da mücellit denilir.

Yazılan kitapların muhafaza edilebilmesi için koruyucu kaplara ihtiyaç vardı. Önceleri ahşaptan, sonraları ise mukavvadan yapılan bu kaplar, ciltleme sanatını doğurdu. İlk ciltlemeler, ahşap üzerine keçi derisinin uygulanmasıyla yapılmıştır. Ancak ahşap, zamanla yerini kalın karton mukavvaya bıraktı.

Ciltçiliğin sanata dönüşmesi, Uygurlar eliyle olsa da İslâm güneşinin cihanı aydınlatması, cilt sanatına ivme kazandırdı. Bu sanatın en nadide eserleri, kendini Kur'ân-ı Kerim ciltlerinde gösterdi.

Orta Asya'da ortaya çıkan cilt sanatı, İran, Irak, Suriye, Mağrip, Endülüs, Mısır ve Anadolu'ya geldi. Türkler eliyle taşınan bu sanat, Osmanlı devrinde zirveye çıktı.

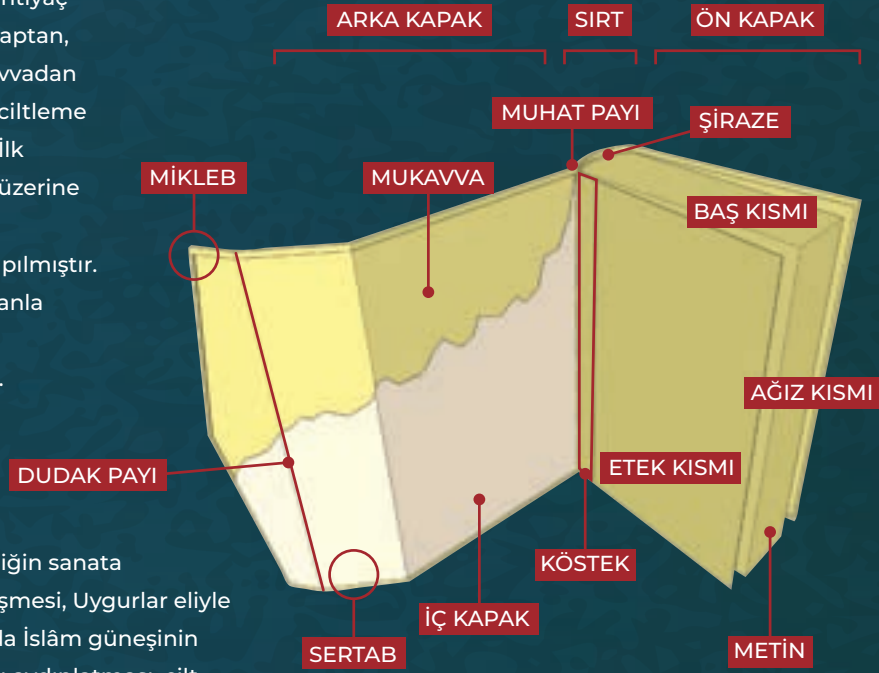
Ciltler, sanatkârların yetiştikleri bölgelere has motiflerle bezenir oldu. Hatayî, Herat, Arap-Türk, Lâke, Buhara-yı Cedid gibi üsluplar doğdu.

Ciltçiliğin en önemli malzemesi deridir. Bunun haricinde şiraze, mukavva, ipek iplik ve ibrişim ile altın da diğer malzemelerdir.

Cilt yapımında kalıplar, istaka, falçata, bıçkı, cendere, mengene, ıstampa, mührer, nevregan gibi aletlerin yanında kör alet, yekşâh, teber, mukavva makası, pres, giyotin, çekiç, testere, tornavida, eğe, cetvel, pergel, fırça gibi birçok alet kullanılmaktadır.

Kitabın kapağı, malzemeye göre deri, kumaş, ebrulî, murassa' (mücevherli) olabildiği gibi; süsleme tekniğine göre soğuk cilt, alttan ve üstten ayırma, mülemma, mülevven, katı' (müşebbek), zilbahar (zerbahar), yazma, yekşâh, simdüzi ve zerdüzi, zerduva, şüküfe, lâke (rugani), acemkarî diye isimlendirilirdi.

Günümüzde ciltçilik sanatı, hâlâ kadim yöntemlerle sürdürülüyor.

ÖNCE SIBYAN MEKTEBİNE!

Evliya Çelebi'nin yazdığına göre, 17. asırda İstanbul'da iki bine yakın sıbyan mektebi mevcuttu. Resmî kayıtlara göre, Amasya'da 200, Erzurum'da 110 sıbyan mektebi eğitim yapıyordu. 1919 tarihli bir raporda İstanbul'da 198 resmî mektepte 930 muallim, 560 muallime, 13.480'i erkek, 10.630'u kız olmak üzere 24.110 talebe bulunduğu nakledilmektedir. Sıbyan mektepleri, hemen her mahallede bir tane bulunduğu için halk arasında "mahalle mektebi" adıyla da anılmıştır.

Sıbyanları okumaya teşvik edecek faaliyetler yapılırdı. 4-5 yaşlarına gelen çocuklar, özel bir merasimle okula başlatılırdı. Kurbanlar kesilir, çocuklara ve fakirlere ikramlar, hediyeler dağıtılarak, bayram havası içinde, sıbyan eğitimine başlanırdı.

Çocuklara sıbyan mektebinde Elifba ve bilhassa Kur'an-ı Kerim'in kıraatine çalıştırılır, ardından Karabaş Tecvidi ve İlmihal, Subha-ı Sıbyan, Tuhfe-i Vehbî gibi kitaplar okutulurdu. Hat hocası bulunan mekteplerde, çocuklara hüs-n-i hat talim edilirdi.

Sıbyanların ayakkabı, elbise ve yiyecek gibi bütün ihtiyaçlarını hayırseverler karşılar, bu hayırlı iş için vakıflar tesis edilirdi.

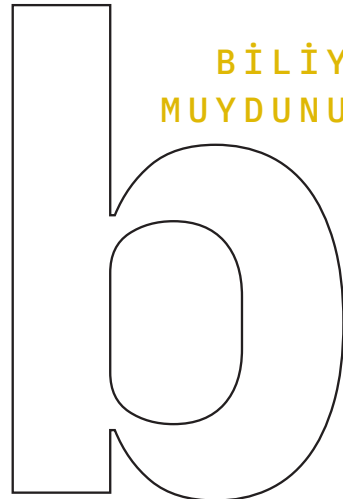
Yavuz Sultan Selim Hâtuniye Külliyesi'nde sıbyan mektebi talebelerine, günde iki öğün yemek çıkarılırdı. Cuma günleri ise bal helvası verilirdi.

Sıbyan eğitimine çok önem veren Fatih Sultan Mehmed Han, ilk defa cami ve medreselerin yakınında bir de sıbyan mektebi yaptırmıştı. Sultan Mehmed, sıbyan mekteplerinde hocalık yapacak olanlarda, birçok vasıf arıyordu. Onların, mutlaka edebiyat, cebir, geometri, mantık, astronomi ve kelâm tahsil etmelerini şart koşuyordu.

1825 tarihinde Sultan İkinci Mahmud tarafından yayımlanan "talim-i sıbyan" hakkındaki fermanında, çocukların ergenlik çağına gelmeden önce sıbyan mekteplerine gitmeleri şart koşulmakta, çocukların okula gitmeden önce işe verilmemeleri, esnafın da bu çocukları cıracak almamaları gerektiği belirtilmiştir.

İslâmiyet'te, vefat eden kimsenin tabutla taşınmasını tavsiye eden ilk Müslümanın, Meymûne (r.anhâ) validemizin kız kardeşi ve ilk hanım sahabelerden Esmâ binti Umeys olduğunu; ilk defa Hz. Fatıma (r.anhâ) için hurma dallarından tabut yaptığını...

BİLİYOR MUYDUNUZ?

Bir Süs

SORGUÇ

سرغوچ - صورغوچ

Sorguç kelimesi Farsça “baş” manasına gelen “ser” sözcüğü ile yine bu dilde “kucak” manasına gelen “ağuş” un birleşmesiyle oluşmuştur. Seragus, Türkçenin ikliminde sorguç hâlini almıştır.

Kuşların baş kısmında bulunan uzun tüylere, sorguç denir. Kuşları süsleyen bu uzun tüyler, ecdadımıza fikir vermiş ve sorguç, zamanla bir çeşit baş süsünün adı olmuştur.

Yakın bir tarihe kadar; seferde ve hazarda, ibadette ve ticarete, mecliste ve halvette hatta gündüzde ve gecede insanların başı örtülü olurdu. Kadın-erkek, genç-yaşlı, yetişkin-çocuk herkes başına bir çeşit başlık takmaktaydı.

Çağlar boyunca kavuk, amame, yatırma, fes gibi muhtelif isimlerle anılan bu başlıklar; sahibinin makamı, görevi, rütbesi, inancı, mensubiyeti hakkında çok şey söylerdi. Sorguç ise bu başlıkların üzerine takılan zarif bir süs idi.

Sorgucun ana maddesi, değerli kuşların rengârenk tüyleri olsa da bu tüylerin yerleştirilmesi için oldukça kıymetli madenlerden imal edilen ve mücevherlerle süslenen sorguç yuvaları üretilirdi. Sorgucun hem tüyleri hem de bu tüyleri taşıyan sorguçluklar bir çeşit ihtişam göstergesiydi.

Selçuklu ve Osmanlı başta olmak üzere neredeyse bütün Türk İslâm devletlerinde padişahlar ve şehzadeler, vezirler ve devlet erkânı sorguç kullanırdı.

Asırlar boyunca cülus merasimleri, cuma selamlıkları, divanlar, merasimler, düğünler, elçi kabulleri, sefer ilânları hep bu görkemli sorguçların altında yapıldı.

Sarık ve kavuk deyince akla erkekler gelse de sorguçlar, hotoz adı verilen kadın başlıklarında ve hatta atlar için üretilen başlıklarda da sıkça kullanılmaktaydı.

Osmanlı’da solaklar başta olmak üzere muhızır ve peyk gibi çeşitli askerî unsurlar, alaylarda görev alan müteferrikalar, orduda kumandanlık makamını deruhte edenler, mehter takımında görevli olanlar sorguç ile gezerdi. Yeniçeri başlıklarında alnın üst kısmında bulunan alan, sorguç içindi ve adına “tüylük” de denirdi.

Hususiyle sultanlar için imal edilen sorguçlarda elmas, yakut, zümrüt ve inci gibi değerli taşlar kullanılırdı. Kuş tüylerinde ise en değerli olanlar turna, balıkcıl, şahin ve deve kuşu tüyleriydi. Sorguçlukların alt kısmı, sarıya kolayca girebilmesi için iğne şeklinde olurdu. Yanlarında ise iki yana tutturmak için zincirler bulunurdu.

Padişah, birine hil’at giydirirse bu büyük bir lütuftu ama hünkârın sorguç hediye etmesi, hil’at giydirmesinden de üstün bir iltifat demektir. Sorguç, gündelik hayatta yaygın olmasa da teşrifatın vazgeçilmez bir ögesiydi.

Hakîm-i Mutlak'ın olmaz ise bir işde takdîri Müfid olmaz hezâr erbâb-ı aklın re'y ü tedbiri

Derviş Çelebi Mevlevî (Konyalı)

(Allahü Teâlâ'nın takdîri olmaz ise binlerce akıl erbabının görüşü
ve tedbirinin bir faydası olmaz.)

حَكِيمٌ مُّطْلَقٌ أَوْلِيَانُ أَيْسَرُ بِرَأْيِهِ تَقْدِيرِي
مُفِيدٌ أَوْلِيَانُ هَزَارِ أَرْبَابِ عَقْلِكِ رَأْيِ وَتَدْبِيرِي

Fotoğraf: Adrasan - Antalya - Hat: Ahmet Süha İkizpınar

